

META

1979

CWW-79

MEDELTIDSARKEOLOGISK TIDSKRIFT

- ETT ENASTÅENDE FYND!
EN SÅN SKÄRV! EN SÅN GLÄSYR!
- VAD BETYDER DET DÅ?
- BETYDER, BETYDER

ARKEOLOGI

Institutionen för arkeologi och antikens kultur |
STOCKHOLMS UNIVERSITET

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 2 Stadgar för Medeltidsarkeologiska föreningen
- 3 Redaktionellt: Vad är META?
- 4 Arkeologi: Mer enn et hull i jorden? Axel Christophersen
- 9 Debatt: Att gräva stort ... Lars Redin
- 12 Grävningssäsongen i Sverige 1979 Anders Wihlborg
- 14 Kvarteret Bromsgården Catharina Folin
- 15 Sveriges medeltida mynthistoria i ny belysning Brita Malmer
- 17 Om arkeologisk teknik
- 18 Grävsked, kolskoffa och spann Claes Wahlöö
- 20 I fält: Ett flexibelt rutsystem Anders Andréén
- 22 Ny litteratur: Bryt "agrarkrisen" inom arkeologin Aina Mandahl

VAD ÄR META?

META är en tidskrift för förmedling av idéer, erfarenheter och debattinlägg inom det medeltidsarkeologiska fältet. META vänder sig i första hand till medeltidsarkeologer och medeltidshistoriker i Sverige. META ges ut som medlemstidning av Medeltidsarkeologiska Föreningen.

Den sammanbindande faktorn för redaktionen är uppfattningen att det finns ett behov av en aktuell debatt- och informationskrift för medeltidsarkeologer. I övrigt har de enskilda redaktionsmedlemmarna skiftande erfarenheter, anknytningar och uppfattningar inom det medeltidsarkeologiska fältet.

Vi har i Sverige några hundratal arkeologer, som sysslar med medeltida och eftermedeltida material. De finns utspridda över landet, ibland upprättas tillfälliga klungor i sammanhang med någon större undersökning. I stort sett existerar det inte någon permanent kontakt mellan dem, som skulle kunna förmedla de skiftande erfarenheter, som finns och ställa under debatt de problem, som dyker upp. Medeltidsarkeologin är dessutom i snabb expansion också internationellt. En rad nya frågeställningar och metodiska grepp prövas, som har betydelse för varje medeltidsarkeolog i hans/hennes verksamhet. Avsikten med META är att göra vuna erfarenheter gemensamma samt medverka till konstruktiv problemformulering.

Det första numret av META har kommit att i hög grad präglas av den stadsarkeologiska verksamheten i Sverige i dag. Med det tryckta resultatet i handen kan läsaren förhoppningsvis uppfatta tanken i urvalet av inlägg. Här finns ett försök att inleda en debatt om stadsarkeologin och dess problem, här finns ett konkret exempel på hur ett arkeologiskt fyndmaterial kan kasta nytt ljus över ett historiskt problemområde (myntningen i Sverige under medeltiden), här finns redovisning av en lösning av ett grävningstekniskt problem. Här finns också ett teoretiskt ställningstagande till hela ämnets karaktär och inriktning. Redaktionen har försökt hitta en

avvägning mellan olika nivåer och aspekter inom det medeltidsarkeologiska fältet. Det är också avsikten att bidragen i METAS första nummer skall etablera en återkommande disposition av tidskriften med rubriker som debatt, i fält, litteratur osv. En för redaktionen viktig principiell hållning är att vi ser META som ett forum för debatt och idé-kommunikation, men inte annat än undantagsvis för publicering av arkeologiska fynd.

Om vi blickar framåt kan vi se vissa risker. Den första är ekonomisk. Med nuvarande tryckförfarande och pris behöver vi ett medlemstal på 4-500 personer för att hålla oss flytande. Vi kan inte driva tidskriften om den nuvarande upplagan går under 250 ex. Vi vill inte lägga oss på en högre prisnivå - META skall vara tillgänglig till ett lågt pris. Den andra risken är att vi får en passiv läsekrets. Det är inte meningen att redaktionens idéer och skrivklåda - vilket onekligen präglar det första numret - ska få motivera META:s existens. META:s funktion är förfelad, om den inte får en läsekrets, som också är dess författare.

DETTA ÄR EN UPPMANING TILL ALLA META:S LÄSARE: BLI MED, SKAFFA NYA LÄSARE, KOM MED SYNUNKTER, REAKTIONER OCH INLÄGG! SKRIV, ANNARS BLIR DET INTE NÅGON TIDSKRIFT!

Vi planerar att ge ut META med fyra nummer om året. Den normala medlemsavgiften kommer att vara ca 25 kr/år, dvs 6:25 kr/nummer. På de risker vi påpekat tidigare - risken för ekonomisk baksmälla och risken för medeltidsarkeologernas ointresse - gör vi ett prov med två nummer under 1979 och låter medlemsavgiften vara 15 kr, dvs vi låter de första numren bli något dyrare. Den som tvekar inför denna höga summa, bör betänka att den utgör en investering i kommande lägre utgift samt dessutom ha för ögonen de höga summor dessa första nummer i framtiden kommer att betinga antikvariskt.

Anders Andrén Claes Wahlöö
Axel Christophersen Anders Wihlborg
Lars Redin

ARKEOLOGI: MER ENN ET HULL I JORDEN?

Synspunkter på forholdet mellom arkeologi og historie

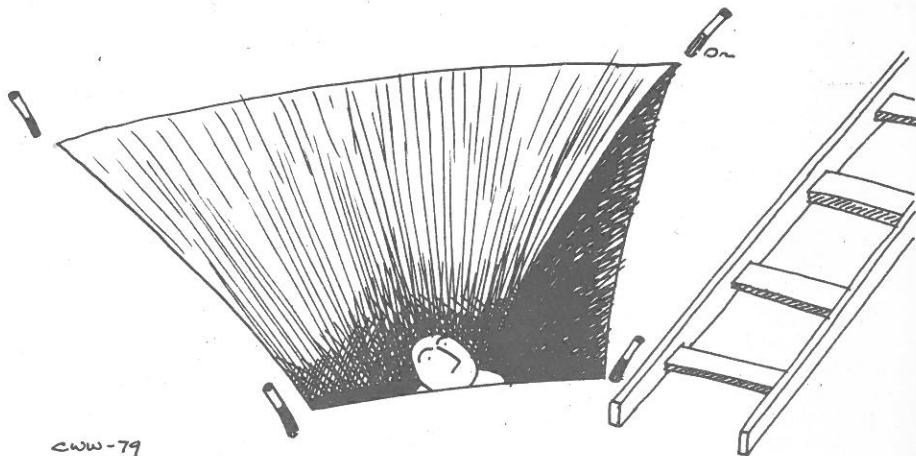
A. Arkeologen som produsent av historisk kunnskap.

§1. Om man som tilskuer til en større utgraving i en av våre middelalderske bykjerne kommer til å betrakte det yrende liv av ivrig skrapende og gravende mennesker i bunnen av en dyp sjakt, på jakt etter en fortid som har begravd seg selv i sine egne overflødigheter, er det knapt til å unngå at man utvikler en klar, men begrenset oppfatning om hva arkeologi handler om: Arkeologi er å grave opp de fysiske rester etter en mer eller mindre fjern fortid og utstille denne (eller deler av denne) på dertil innrettede museer. En arkeolog er et individ som forstår seg på hvordan man behandler den slags materie. Det har han brukt 8 år eller mer på å lære på universitetet. Videre kan en arkeolog gjenkjennes ved han ligger på kne og endevender jorden med en teskje (av alle ting!) og blir overlykkelig når han finner en gjenstand som andre mennesker ikke engang kan se hva er. Men om man tilfeldigvis skulle befinne seg nede i gropen (som arkeolog) og ser opp på disse uvitende mennesker med sine naive ideer om hva det er man holder på med,

stiller saken seg selvfølgelig anderledes.

Men gjør den nå det? Er vi så sikker på hva vi holder på med (bortsett fra det å grave opp og utstille gjenstander)? Eller sagt mer presist: hva er det vi vil vite, hva vil vi ha kunnskap om? Og videre, hva betyr det at arkeologien er en "historisk" vitenskap (om vi nå aksepterer at den er det, og ikke noe annet). Fagets perspektiver har lett for å forsvinne i den jord vi graver opp og proposjonene forvrenses i sjaktgropens halvmørke. Vidsynet sperres av profilvegger. Vi har behov for å komme opp av hullet og reflektere over vår virksomhets struktur og målsetting, kvaliteten av vårt produkt, kunnskapen, og vårt forhold til våre faglige omgivelser og først og fremst forholdet til vår nærmeste nabo, historie. Det er om dette de følgende polemisk utformede linjer hovedsakelig handler. Hovedsakelig, fordi temaet ikke kan behandles uavhengig av min egen oppfatning om og redogjørelse for den arkeologiske kunnskapsproduksjonens egenart i allminnelighet, og kunnskapsproduktet i særdeleshet.

§2. Arkeologiens forhold til historien

kan beskrives i patriarkalske termer, der historien (i. e. historikeren) sitter som pater familias og er den som overfor arkeologien (i. e. arkeologen) synes å sette vilkårene, bestemme utviklingen, formulere problemene og skrive syntesene. Arkeologien reduseres i denne situasjon til å fungere som leverandør av illustrasjoner og kuriøse bevis på hvor anderledes menneskenes livsvilkår var for x antall år siden. Arkeologen leverer billedstoff til historikernes avhandlinger, og enten arkeologen vil at det skal være slik eller ei, så er det i alle fall en mer eller mindre etablert situasjon. Og det kommer heller ikke til å bli anderledes før arkeologien går over fra å produsere kuriøse data om trivialforhold (under skinn av å "beskrive det daglige livet" og det "fysiske miljøet"), til å bli en analytisk og syntetiserende vitenskap som arbeider med sosiale og økonomiske strukturer i et historisk helhetsperspektiv, hvor de ulike fenomenen ikke behandles isolert, men i en totalitet; der problemstillinger, teorier og hypotesedannelser blir viktigere i forskningsprosessen enn den ustrukturerte faktainnnsamling. (Styrt av den umulige ide at jo mer totalt og jo mer objektivt denne innsamling forgår, jo bedre og mer fullstendig kan vi beskrive den "historiske virkeligheten", eller det som i spesielt festlige/seriøse sammenheng kalles for "den historiske sannhet".) Denne tradisjonen - i pakt med det positivistiske paradigms mest dubiøse teser - er heldigvis på kraftig retur i "forhistorisk" arkeologi, i alle fall blandt "avantgarden". I det teoretisk/metodiske u-land middelalderarkeologi er slike ideer ikke bare levende, de er langt på vei styrende innenfor utdanning, forskning og ikke minst - og med størst negativ effekt - innenfor praktisk utgravningsarbeide.

Mer seriøst kan man stå overfor den oppfatning at arkeologi er noe kvalitativt helt forskjellig fra historieforskningen: Som arkeolog beskriver man en annen historisk virkelighet. Dette-forhold er først og fremst frembrakt ved en oppfatning av at det er en kvalitativ forskjell på det arkeologiske og historiske kildematerialet. Følelsen av å studere noe annet enn historikerne gir seg ofte uttrykk i defini-

sjonen av arkeologi som studiet (ut fra de fysiske levninger) av menneskets kulturhistorie. Andre, for hvem dette i sannhet diffuse begrepet "kulturhistorie" hverken dekker eller kan ansees for å være den arkeologiske forskningens målsetting, ynder å omtale arkeologien som en "samfunnsvitenskap", fordi dens studieobjekt ikke primært er kulturen, men "samfunnet". Det er spørsmål om denne reformuleringen representerer noe reellt framskritt: arkeologien er i en klar identitetskrise, hvor utbyggingen av et diffust begrep med et annet like diffust ikke løser noe problem, enn si gjør arkeologien mer "samfunnsrelevant". Like viktig som det er å definere hvilken del av den totalhistoriske kontekst man studerer, like viktig er det å redgjøre for på hvilket sett man studerer ett gitt fenomen, og på hvilke premisser, dvs subjektive historieoppfatning samme fenomen granskes. Man kan nemlig godt studere "samfunnet" uten at det produkt man kommer ut med, er spesielt "samfunnsrelevant". Samfunnsrelevansen ligger derfor ikke så mye i hva, dvs hvilken del av samfunnet man studerer, men på hvilket sett man forklarer hvordan samfunnet fungerer, og hvorfor det ser ut som det gjør, samt hvilke faktorer man mener er avgjørende for den spesifikke samfunnsformasjonens karakter.

Det det gjelder er å innsette det fenomen man studerer i en samfunnsmessig og historisk totalitet. Bare på den måten kan kunnskapsproduktet bli "samfunnsrelevant", dvs det kan anvendes i en analyse som tar sikte på å forklare, og forstå, de mekanismer som gjennom historien har medvirket til at dagens samfunn "ser ut" som det gjør, og ikke bare å beskrive en rekke mer eller mindre tilfeldige historiske tildragelser som sammenstilles og utlevers som "den objektive historiske sannhet". Historikerne har hatt monopol på å uttale seg om slike spørsmål. Det finnes ingen grunn til at arkeologene og arkeologien ikke kan delta selvstendig i debatten. Men bare få arkeologer har pr idag beveget seg ut over det rent deskriptive nivået. Desto mere ære til overs for dem som har gjort forsøket.

§3. Før eller seinere blir man som arkeolog nødt til å reflektere over hva det er vi bruker skattebetalernes penger til. Da blir man nødt til å finne holdbare argumenter som kan legalisere virksomheten overfor offentligheten, og ikke bare føre den bak lyset med høyravende akademiske formuleringer. En stor del av offentligheten betrakter ikke minst de kostbare utgravningene i bykjernene som et avansert tidsfordriv for en gruppe verdensfjerne akademikere. Overfor denne del av vår omverden blir vi nødt til å bevise at denne virksomheten er noe mer enn en meningsløs skattejakt, at arkeologi driver med noe mer enn å rekonstruere og beskrive fysiske miljøer, at den inneholder noe mer enn ren empiri og faktainnsamling om "daglivet" og "hvordan man levde i middelalderen" og tilsvarende trivielle forskningsoppgaver. I dag er det imidlertid umulig å hevde at middelalderarkeologien strekker seg spesielt lenger i sine formulerte arbeidsoppgaver enn til nettopp å omfatte de moment som er nevnt ovenfor. Så lenge arkeologene ikke anvender sitt kildematerial til annet en trivialpåstander og kuriosabeskrivninger kan de heller ikke vente å bli tatt mer enn halvt alvorlig av faghistorikeren, og vil under ingen omstendighet kunne hevde en selvstendig rolle i den allmenhistoriske debatten.

§4. Mange vitenskaper legaliserer sin virksomhet gjennom indirekte eller direkte deltaking i produksjonen av de sosialt nødvendige, materielle goder (eller onder), eller gjennom at de produserer viten og kunnskap som mer eller mindre direkte kan anvendes i produktutvikling og industrielle prosesser. Andre vitenskaper, som samfunnsvitenskapene, favoriseres av at samfunnet stadig blir mer uoverskuelig å administrere: kunnskap om hvordan samfunnet fungerer sosialt, politisk og økonomisk er nødvendig for å kunne styre og opprettholde samfunnsordenen. Samfunnsvitenskapene produserer kunnskap som gjør det lettere og mer effektivt å administrere samfunnet. Også humanistisk forskning munnar ut i et kunnskapsprodukt, et produkt som ikke bare

er "immateriell" men hvis samfunnsmessige "nytte" for de aller fleste, humanistene inklusive, er vanskelig å få øye på. Men dermed er ikke humanistene, og aller minst arkeologene, automatisk fritatt å klargjøre både for seg og andre hva slags kunnskap man ønsker å produsere, og hvilke kvalitetskriterier man bør og må stille til kunnskapsproduktet. For all kunnskap er ikke like interessant, enn si like viktig. Innenfor humaniora eksisterer det en snart flerehundreårig tradisjonell oppfatning om at all kunnskap om ethvert fenomen er like interessant, fordi vi derigjennom kan forklare det, dvs forstå fenomenets karakter og egenart. Den vitenskapelige virksomheten fremstår således som en selvtilstrekkelig virksomhet uten særlige selektive mekanismer, der kunnskap produseres for kunnskapens skyld. Kunnskapen pretenderer å ha en egenverdi (og den "vitenskapelige virksomheten" tilfredstiller menneskets vitebegjær). Denne maksime i det positivistiske paradigme er det viktigste redskap til å fremstille argument som humanistiske forskere kan anvende til å legalisere og forsvare - ikke minst innenfor den sk "kulturhistoriske" forskningen - arbeider av kuriøs og deskriptiv karakter hvis resultater umulig kan sies å overskride rammene av det trivielle.

Hva man forstår med "samfunnsrelevant" kunnskap (et motbegrep det er gått innflasjon i) er selvfølgelig høyst varierende. Men en ting er sikkert at sk samfunnsrelevans i forskningen ikke nødvendigvis trenger å munne ut i kunnskap som direkte er med til å utvikle samfunnsmessige, materielle goder eller som år med til å administrere samfunnet bedre. Kanskje ligger den humanistiske og historiske forskningens vesentligste oppgave i å utvikle overordnede prinsipper for f eks fordelingen av produksjonsresultatet, klargjøre hva det innebærer å "administrere samfunnet bedre", og fremfor alt, som Sven-Erik Liedman kraftfullt har fremhevet, bidra til å bygge opp holdninger (nærmest ideologier) gjennom hvilke enkeltindividet kan ta stilling til, og formulere en oppfatning om sin egen virkelighet, og gjennom en analyse av denne kan delta

aktivt i, og utviklingen av de demokratiske beslutningsprosessene (S. E. Liedman 1978, s 77 f). I virkeliggjørelsen av et slikt program vil ikke minst historisk forskning som tar sikte på å analysere (ikke bare beskrive) samfunnets grunnstruktur (den økonomiske og sosiale "virkeligheten") og de mekanismer som medfører kvalitative endringer i samfunnets økonomiske basisstruktur, være av sentral betydning. En arkeologisk forskning med en generell målsetting formulert i linje med dette programmatiske utgangspunkt, ville, om ikke annet, bli tvunget til å bevege seg ut over en ensidig og ustrukturert faktainnsamling, men fremfor alt vil den i et slikt tilfelle kunne definere sin målsetting og sin generelle oppgave i et bredt samfunnmessig perspektiv, kulturelt og politisk.

B. Noe om den aktuelle arkeologiske kunnskapsproduksjonen.

§5. Folk flest stifter bekjentskap med arkeologi enten ved å se ned i et hull i gaten og betrakte en masse mennesker på kne som piller fram mer eller mindre kuriøse gjenstander fra en mer eller mindre fjern fortid, eller ved å gå på museum hvor de kan betrakte de oppgravde gjenstander forsynt med en merkelapp som opplyser om gjenstandens alder og/eller om dens funksjon. En gjenstand er mer interessant jo eldre eller jo bedre bevart den er. Mest interessant er en gjenstand om den er av edelt metall. Mon tro hvor publikum har fått denne oppfatningen av hva som er interessant eller ikke fra? For den profesjonelle arkeolog er arkeologi noe mer: utgravninger og utstillinger er bare en liten del av den totale aktiviteten. Slik er det i alle fall teoretisk, og på universitetet snakkes det mest om den arkeologiske forskningen. Hva med virkeligheten? Der synes den arkeologiske aktiviteten å være begrenset til å gjelde utgravninger og musealt arbeide. Det er dog en situasjon som er økonomisk betinget og i alle fall ikke primært utviklet av arkeologene. Men virkeligheten er som publikum stort sett oppfatter den: utgravninger og utstillinger.

§6. Hva så med utgravningene - den aktivitet som fremfor noe annet, også blandt enkelte fagfolk, blir oppfattet som identisk med "arkeologi". For den profesjonelle arkeolog er utgravninger å sidestille med historikerens leting i arkiver og bibliotek etter historiske kilder og vitnesbyrd. Arkeologen og historikeren er på jakt etter samme ting, nemlig kilder som kan berette "noe" om vår fortid. Det er bare det forskjellige arbeidsmiljø og metodene - "feltpraksis" - som skiller dem ad. Forskjellen er - om man skal tro de tradisjonelle målsettingserklæringer, at arkeologen er jakt etter kilder som gjør ham/henne i stand til å skrive "kulturhistorie", på samme sett som historikeren er på jakt etter kilder til den politiske, sosiale eller økonomiske historien.

Hva dette begrepet "kulturhistorie" imidlertid innebærer for arkeologen er det få som har formådd å skaffe seg noen som helst klar oppfatning av, og det sørgelige faktum er at det tilsynelatende råder full forvirring om hva man skal gjøre, når man skal skrive et stykke "kulturhistorie" ut fra et arkeologisk kildematerial, de fysiske etterlatenskaper. Fordi begrepet er så generellt og intetsigende, har den praksis utviklet seg at absolutt alt, ethvert fysisk objekt eller grupper av objekt, enhver tidsepoke, enhver mer eller mindre tilfeldig hendelse som har satt seg spor i naturlandskapet pr definisjon er interessant fordi det er der, og følgende representerer en ny brikke i kulturhistoriens "stor puslespill". Resultatet er i alle fall at arkeologien frem til for ganske nylig hovedsakelig har konsentrert sin oppmerksomhet mot selve gjenstanden, mot den fysiske levning, som om den var interessant i seg selv. Resultatet har da heller ikke uteblitt: Den langt overveiende del av den arkeologiske litteraturen (utenom den populariserte) er å oppfatte som rene gravningsrapporter, funn- og funnkompleksbeskrivelser der hovedvekten er lagt på en deskriptiv gjennomgang av gjenstandsmaterialet og faste konstruksjoner, uten at det gjøres rede for relevansen i slike gjennomganger ut over den begrensede interesse det ligger i å redgjøre for deres alder, funksjon og affinitet til hver-

andre og til spesifikke, navngitte kulturer (teknokompleks). Det "kulturhistoriske perspektivet" - om det da overhodet finnes noe - er således blitt redusert til å omfatte den historiske/forhistoriske hverdagens fysiske miljø, som, bevares, har sin interesse som kuriosaoopplysninger, men som neppe er å betrakte som noe annet enn historiske opplysninger av marginal betydning i rekonstruksjonen av de dynamiske historiske prosesser som f eks finner sted i samfunnets økonomiske basis.

Vi har hittil formulert endel generelle synspunkter på hvordan den arkeologiske vitenskapen i dag fungerer, og hvordan den tenderer mot å bli en pseudovitenskap. Vi har også grovt angitt hvordan vi kan unngå dette, bl. a. ved å formulere en målsetting av generell og overgripende karakter. I neste nummer vil jeg gi synspunkter på forholdet mellom problemstillinger, metoder og data, spesielt med

henblikk på hvordan disse begrep henger sammen og hvilken prioritet de har og hvilken betydning de innbyrdes tillegges i den arkeologiske forskningsprosessen. Noen av de viktigste årsakene til at arkeologien i dag mer og mer er å betrakte som en pseudovitenskap, er nettopp å finne i en overdimensjonering av arbeidet med det arkeologiske faktamaterialet og den arkeologiske metodikken, uten at man på forhånd har klargjort hvilken problemkildematerial og analysemetoder skal gi svar på. Mer om dette i neste nummer.

Axel Christophersen

Litteratur (siteret):

S. E. Liedman, Humanistiska forsknings-traditioner i Sverige. Kritiska och historiska perspektiv. I Humaniora på Undantag, redigert av T. Fonser. Stockholm 1978.

DEBATT

ATT GRÄVA STORT ...

1970-talet representerar ett sorts genombrott för stadsarkeologin, ett påstående som har giltighet inte bara för svenska förhållanden utan också kan få gälla för Norge, England och - i viss mån också Tyskland. Det grävs mycket i städer som Trondheim, Oslo, Tønsberg, York, Winchester och London och det grävs i stor skala, med stora budgetar och med många arkeologer involverade.

Här i Sverige är stadsarkeologi inte längre en sysselsättning, som med exotisk exklusivitet bedrivs enbart i Lund - en beskrivning, som egentligen aldrig varit giltig. Det har faktiskt inte grävts speciellt mycket i Lund förrän under de senaste två decennierna och stadsgrävande har heller ej enbart varit en lundensisk företeelse. Det speciella med Lund ligger på ett annat plan, vilket vi dock ej ska behandla här.

Eftersom stockholmska begivenheter alltid är mera betydelsefulla än andra, har den huvudstadiska premiärgrävningen Riksgropen fått stor publicitet, som kan motivera en allmän upplevelse av genombrott. Just i det fallet torde genombrottet inte vara så totalt, men om man betänker att de senaste två åren dessutom inneburit storbudgeterade arkeologiska grävningar i Uppsala, Örebro, Halmstad, Malmö, Ronneby förutom motsvarande i Lund framstår det som helt klart att vi faktiskt står inför en helt ny situation. Begreppet "stor budget" är vagt; i detta fallet handlar det

om kostnader kring och över 1 000 000 kr. Bakom detta ligger ambitioner att genomföra arkeologisk dokumentation av sammanhängande enheter. Ytterst sett ligger det nya i situationen inte i att man registrerar kostnadsrekord utan i det faktum att ambitionerna ligger på ett nytt plan, vilket innebär att vi kan förvänta kontinuerlig uppföljning under kommande år (just i det sammanhanget kan termen genombrott vara missvisande om den appliceras på Stockholm).

Det finns naturligtvis skäl till att detta inträffar just nu. Om jag vore en framtida vetenskapshistoriker skulle jag roas av att försöka hitta en avvägning mellan det faktum att 1970-talet aktualiserat stadshistoriska frågeställningar - dvs "det rådande kulturklimatet" - och förhållandet att tillväxtdynamiken i den antikvariska byråkrati naturligen inneburit expansion in i nya arbetsområden. Det just nu intressanta är dock inte så mycket varför, som under vilka former expansionen sker och vad de innebär på sikt för våra möjligheter att kunna använda resultaten av den ökade aktiviteten.

Redaktionen för META tycker det borde vara en viktig uppgift för vår generations arkeologer - dvs alla de som gräver och administrerar (och ev också forskar i resultatet av) stadsgrävningarna - att driva en diskussion kring vilka perspektiv som finns och vad dessa innebär för fortsätt-

ningen. Vi har genomfört en liten enkel enkät till några av de som ansvarat för stadsgrävningar under det senaste året. En sammanfattning av svaren redovisas i det följande, till den nytta för diskussionsstimulans detta hava kan.

Svaren på enkäten har kommit från fyra av de större grävningarna från det senaste året - vi tackar för svaren. Inledningsvis frågade vi efter rent kvantitativa data, för att få någon form av överblick över undersökningarnas dimensioner. En enkel jämförelseöversikt ser ut så här:

Projekt	Undersökt yta	volym	Ambitionsnivå	Personal arkeolog+ grovarb.	Kostnad: arkeologk. + schaktningskostn.
Karl X, Halmstad	1000 m ²	800 m ³	80%	9+4	600 000 + 400 000:-
Helgeandsholmen, Stockholm	8000 m ²	48 000 m ³	100%	12-25+ 4- 8	- ? -
Kransen, Uppsala	700 m ²	1 600 m ³	50%	20+2	1, 400 000 + maskin-schaktn o grovarb. t. (10 000 timmar)
Bromsgården, Örebro	610 m ²	800 m ³	33%	7-8 +7	600 000 + 400 000:-

Man bör vara medveten om att en sammanställning enligt ovanstående inte är helt rättvisande. En m³ kulturlager i Uppsala kan erbjuda helt annorlunda metodiska problem än motsvarande i Örebro t ex. Omständigheterna på Helgeandsholmen i Stockholm - Riksgropen - skiljer sig dessutom från övriga exempel, man har inte på samma sätt en begränsad budget. Riksgropen och Karl X i Halmstad pågår dessutom fortfarande; i de fallen handlar det således delvis om beräknade värden.

Tabellen illustrerar att termen "stora stadsgrävningar" har ganska vid täckning. Det är ju faktiskt ganska stor skillnad mellan 48 000 m³ och 800 m³. Det verkar dock som om en schablonmässig kostnad på 1200 kr/undersökt m³ ungefärligen anger vad det kostar att driva rationella storgrävningar i Sverige i dag. För det priset får man också en rapportredovisning av det vunna resultatet.

De begränsningar som finns redovisade ovan under rubriken ambitionsnivå motiveras av bristande ekonomi och vetenskapliga bedömningar, vilket torde innebära prioritering utifrån, vad som kan betecknas vara intressant. Den hårda begränsning som gäller för Örebro är dock till övervägande delen motiverad av de små ekonomiska resurserna. Vi ställde frågor kring prioriterade frågeställningar och föreslog: kronologi, marktopografi, bebyggelse-topografi, social struktur, social förändring, näringsstruktur, produktions-system ekologi, befolkningsutveckling. Samtliga dessa frågor var aktuella, dock

inte samtliga på alla grävningar (vilket väl i och för sig var ganska naturligt); minst aktuella var frågor kring produktions-system och befolkningsutveckling. De förslag vi givit upplevdes tydligen som ganska uttömmande, eftersom de enda ytterligare exempel som gavs, väl anslöt till topografiska frågekomplex.

Ett av problemen med stora arkeologiska undersökningar är att mängden av frigjord data blir så stor att den blir ohanterlig. För att ens relativt enkla slutsatser ska kunna dras krävs bearbetning, som om den ej förberetts och inlett redan i fält kan bli så krävande att den aldrig blir utförd. Två av de tillfrågade undersökningarna har integrerat bearbetningen av materialet i fältundersökningen, en hade ej gjort detta medan en fann frågan obesvarbar. Rapportplaner fanns för samtliga undersökningar, liksom för vidarebearbetning; alla utom en hade dessutom inriktning på

någon form av publicering och utställning.

Vilka är då de största problemen med undersökningar av detta slag? Att göra vetliga ekonomiska prioriteringar, att få medel och möjlighet till vetenskaplig bearbetning och publicering, att få tag på kompetent personal, att samordna och sammanställa grävningens resultat, att från grävningens sida få tillfälle till något annat än att upprätthålla kontakter med olika inblandade myndigheter och andra intressenter (vårt inkluderade kontakt med massmedia), att verkligen kunna formulera användbara och klara frågeställningar innan undersökningen påbörjas. Som synes var det stor spridning på de svar, som gavs under denna punkt, vilket väl till dels kan bero på att omständigheterna var skiftande; ingen angav dock problem med att klara den grävningstekniska sidan. Det torde innebära att den grävningsteknik, som tillämpas (och som i stort sett torde vara likartad i samtliga dessa undersökningar) upplevs vara adekvat.

Hur ska man då sammanfatta läget? Det har grävts tämligen mycket och stort i svenska medeltidsstäder under det senaste 1 1/2 året, det har kostat ganska mycket pengar, undersökningarna genomförs rationellt med väl utvecklad administrativ kompetens, den metodik, som används är väl anpassad till ställda krav, det finns hög medvetenhet om behovet av bearbet-

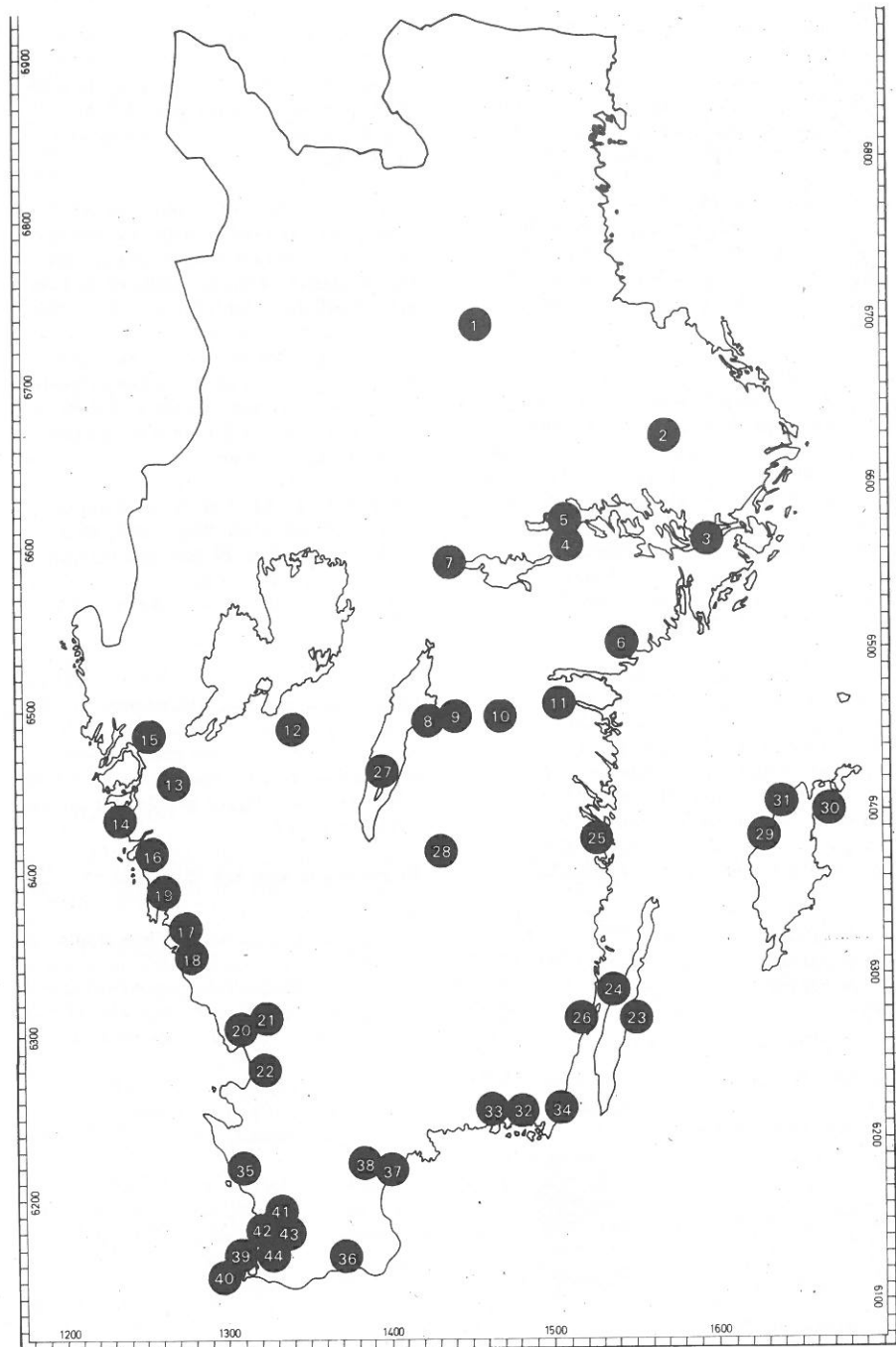
ning och publicering, men ännu saknas en klar uppfattning om rimliga former för denna sida av saken. De frågor, som tacklas i undersökningarna omfattar ett brett spektrum, men har främst topografisk inriktning.

Vad kan man då i denna situation ha anledning diskutera? Vad händer t ex om vi får en serie av stora stadsgrävningar under de kommande åren? Kommer då de rutinerade grävarna att hela tiden få gå från projekt till projekt, utan att ges tillfälle till fördjupad bearbetning av de redan utförda? Får vi i så fall en ständigt växande hög av otolkade och alltmer otolkbara data, vars relevans i förhållande till önskad kunskap ingen kan bedöma? Hur ser egentligen den "önskade" kunskapen ut? Har vi i dag ett tillräckligt brett och djupt perspektiv för att kunna välja vettig nivå på våra undersökningar? Man gräver annorlunda i Norge och i England än här. Kan vi motivera och försvara vårt sätt att gräva?

Vad tycker alla ni beslutsfattare i vår antikvariska byråkrati, alla ni storgrävningars administratörer och organisatörer, alla ni arkeologer, som gräver, tolkar, dokumenterar och förhoppningsvis också bearbetar? Var ligger problemen och vart leder det hela?

Är det någon som har någon åsikt?

Lars Redin

Den ursprungliga målsättningen var att under den här rubriken informera om aktuella medeltidsundersökningar. När 5 maskinskrivna A4-sidor med uppgifter om pågående och planerade arbeten fyllts fick det hela omarbetas. Endast grävningssorterna med antalet arbeten inom parentes redovisas.

Sammanlagt registrerades 108 undersökningar av varierande längd och omfattning från mindre schaktkontroller till årslånga utgrävningar. Samtliga var med få undantag exploateringsgrävningar, som huvudsakligen berörde kulturlager och bebyggelseämningar. Enstaka kan karakteriseras vara rena byggnadsarkeologiska undersökningar (Vadstena). I ett par medeltida kyrkogårdar pågick också utgrävningar (Stockholm, Uppsala).

Att stadsarkeologin fått sitt definitiva genombrott framgår klart och tydligt. Av Sveriges 70 medeltida städer pågår det grävningar eller övervakningar i 31. Den betydelse projektet Medeltidsstaden haft för den nu uppkomna situationen kan inte nog understrykas. Att ett liknande projekt behövs för landsbygden framgår av att endast 3 grävningar och en kartering pågick där (Glumslöv, V Kattarps by, By, Vallby).

11 institutioner handhar verksamheten, landsantikvarierna i Halland, Jönköping, Kalmar, Lund och Skara, Göteborgs historiska museum, Kulturen i Lund, Malmö museum, Riksantikvarieämbetets Gotlandsundersökningar, Riksantikvarieämbetet. Lödöseprojektet och Riksantikvarieämbetets Undersökningsverksamhet.

Sammanställningen utger sig inte för att vara komplett.

DALARNA		Anders Wihlborg	
1	Falun		
	UPPLAND	BOHUSLÄN	
2	Uppsala (4)	14	Marstrand
3	Stockholm	15	Uddevalla
		16	Göteborg (5)
	SÖRMLAND		29
4	Eskilstuna (3)		30
5	Torshälla		31
6	Nyköping		Martebo kyrka
	NÄRKE	HALLAND	
7	Örebro (4)	17	St Råvalla sn, By
		18	Ny Varberg
		19	Kungsbacka
		20	Halmstad (2)
		21	Övraby
		22	Laholm (2)
	ÖSTERGÖTLAND		SKÅNE
8	Vadstena (2)		35
9	Skänninge		36
10	Linköping		37
11	Söderköping		38
			39
			40
			41
			42
			43
			44
	VÄSTERGÖTLAND	ÖLAND	
12	Skara	23	St Britas kapell
13	Lödöse (7)	24	Borgholms slott
			35
			36
			37
			38
			39
			40
			41
			42
			43
			44
		SMÅLAND	
		25	Västervik (4)
		26	Kalmar (2)
		27	Visingsö, Vallby
		28	Eksjö
			35
			36
			37
			38
			39
			40
			41
			42
			43
			44

KVARTERET BROMSGÅRDEN I ÖREBRO

Sommaren och hösten 1978 utförde Riksantikvarieämbetets Uppdragsverksamhet en större arkeologisk undersökning i kvarteret Bromsgården i det centrala Örebro. Tidigare har endast ett fåtal smärre undersökningar företagits i staden.

Kv. Bromsgården ligger på östslutningen av den ås som löper genom Örebro i NNÖ-SSV riktning. Med utgångspunkt från den äldsta stadskartan från år 1652 ligger grävningområdet centralt i staden, endast ett femtiotal meter från Stora torget med Nicolaikyrkan. I detta område antas den första stadsbebyggelsen ha vuxit upp.

Inom undersökningsytan framkom delar av det medeltida gatunätet i form av Östra gatan, vars sträckning är känd från de äldsta stadskartorna, se fig. Östra gatan är den ena av de två huvudgator som löpt längs med åsen. Den utgjorde östgränsen för det medeltida torget och böjde därefter av mot sydväst så att den skar snett igenom nuvarande kv. Bromsgården. Den äldsta påträffade gatunivån dateras till första hälften av 1300-talet.

Den bebyggelse om påträffades förefaller ha varit gles, men kontinuerlig. Förutom rester av träbebyggelse framkom ett tiotal härdar och ugnar av olikartad konstruktion, vilkas funktioner ännu inte har kunnat fastställas.

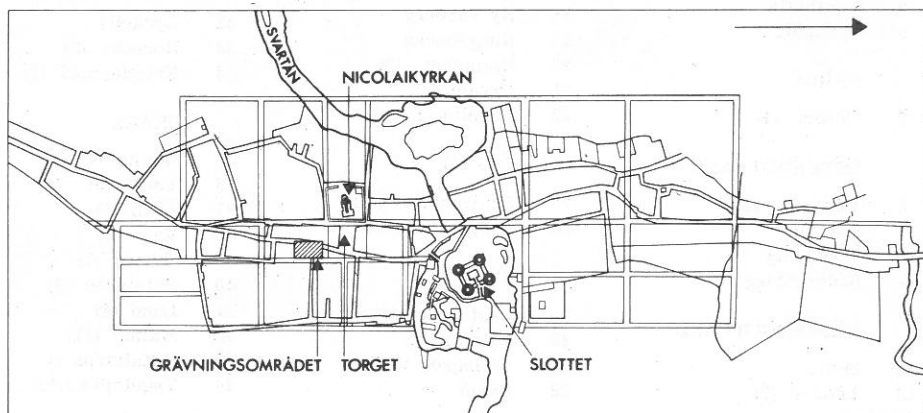
Fyndmaterialet är rikt och varierat. Trä- och läderföremålen dominerar kraftigt. Som en kuriositet kan nämnas att ett oväntat stort antal flöjter och förarbeten till sådana har påträffats.

Det mest anmärkningsvärda i fyndmaterialet är dock ett trettiotal blyavtryck från brakteatprägling. De påträffades i grävningens nordvästra del i fyllnadslager, ca 2 meter under nuvarande markytan. De har inte kunnat knytas till någon huskonstruktion, men man kan anta att de utgör rester av myntning som ägt rum i Örebro. Det rör sig om flera olika brakteattyper och dateringen går tillbaka till senare hälften av 1200-talet.

Örebro betecknas som myntort i Magnus Ladulås' testamente år 1285. Var detta "moneta" varit beläget har hittills inte varit känt, men myntningsavfallet antyder att det legat någonstans i området omedelbart söder om Stora torget.

Den totala exploateringsytan i kvarteret var ca 1700 m², varav undersökningen kom att omfatta endast 610 m². Detta var resultatet av alltför knappa ekonomiska resurser. Det hade varit av stort värde för forskningen kring det medeltida Örebro, ur arkeologisk/stadshistorisk synvinkel, om möjlighet givits till en mer omfattande undersökning av kv. Bromsgården.

Catharina Folin

SVERIGES MEDELTIDA MYNTHISTORIA I NY BELYSNING

Fynd av myntningsavfall från Örebro

Vår medeltida mynthistoria består till avsevärd del av vita fläckar. Sedan publiceeringen av Bengt Thordemans delvis banbrytande översikt 1936 har inte mycket hänt inom den medeltidsnumismatiska forskningen i Sverige. Först under de allra senaste åren har genom anslag från Riksbankens jubileumsfond resurser skapats för en fortsättning av Thordemans arbete inom ramen för forskningsprojektet Sveriges mynthistoria. Bl a har medel beviljats för utförande av tillförlitliga haltanalyser i större skala. Kraftiga fluktuationer i silverhalten är karaktäristiskt för det senmedeltida penningväsendet och kännedom om dessa fluktuationer ett av de viktigaste hjälpmedlen för datering av de till övervägande del inskriftslösa penningarna.

Det nu pågående arbetet inom projektet Sveriges mynthistoria gäller främst 1300-talet och 1400-talet. Med utgångspunkt från ca 120 neutronaktiveringsanalyser har en relativt differentierad datering av de senmedeltida brakteaterna, den tidens

dominerande svenska myntsort, kunnat byggas upp. Fynden av myntningsavfall från 1978 års utgrävning i kv Bromsgården i Örebro ger en antydning om de stora problem som finns att lösa även inom 1200-talets svenska mynthistoria.

Brakteater måste präglas mot ett mjukt underlag, ersättande de tvåsidiga myntens understamp. Underlaget kunde vara av bly eller läder. Båda sorterna förekommer i Lödösefynden. Präglingsavfall av bly har hittills kunnat beläggas på fyra olika platser i Sverige, utom från Örebro (1200-talets senare hälft) och Lödöse (1350-talet) också från Nyköping (1200-talets förra hälft) och Söderköping (1350-talet).

Fynden från Örebro innehåller blyavtryck efter prägning av tre olika slags brakteater, alla med slät ring och med följande bilder:

1. Krona. "Svealandspenning", Thordeman 1936 grupp XIV, Lagerqvist 1970 grupp IX. Nuvarande datering Valdemar Birgersson 1250 (1266)–1275. 17 blybitar.

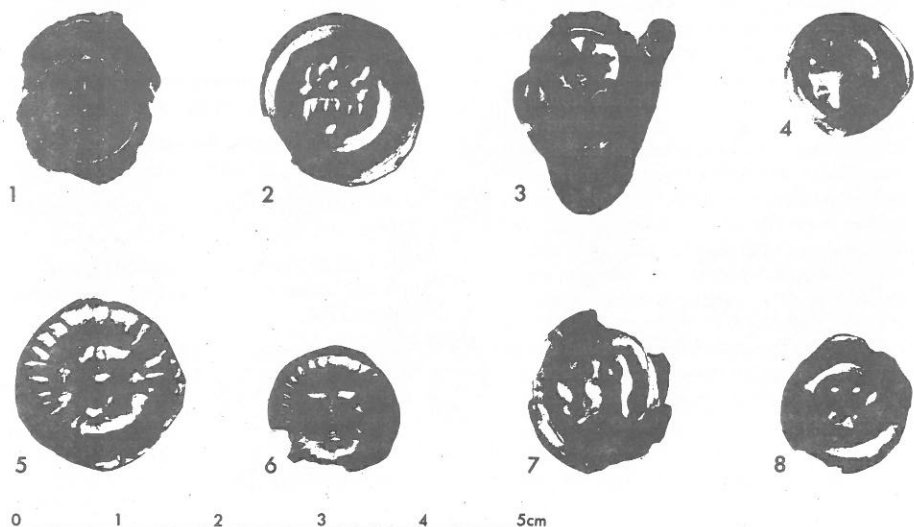

Bild 1 (avtryck), bild 2 (motsvarande mynt).

2. Bokstaven M. "Svealandspenning", Th XV, Lqt X. Nuvarande datering Magnus Ladulås 1275-1290. 1 blybit. Bild 7 (motsvarande mynt).

3. Krönt framvänt huvud. "Götalandspenning", Th XII, Lqt XVII. Nuvarande datering Valdemar Birgersson 1250(1266)-1275. 19 blybitar. Bild 3 (avtryck), bild 4 (mynt).

Ytterligare ett par bitar med avtryck kan inte säkert identifieras.

Fynden från Örebro stämmer dåligt överens med rådande uppfattning av myntningen i Sverige under 1200-talet, sådan den kommer till uttryck t ex hos Lagerqvist 1970, det nu mest använda standardverket inom området. I Magnus Ladulås' bekanta testamente 1285 omtalas 8 mynthus, nämligen i Götaland Skara, Söderköping, Skänninge, Jönköping och i Svealand Nyköping, Örebro, Uppsala och Västerås. Av landskapslagar och andra källor framgår att Svealand och Götaland under äldre medeltid hade olika mynträkning såtillvida att man i Götaland räknade 384 penningar på marken men i Svealand endast 192. Marken, grunden i mynträkningssystemet, var i båda fallen densamma. Skillnaden avspeglas i det bevarade myntmaterialet. Det finns mycket riktigt två slags 1200-talsbrakteater, dels tyngre (ca 0.3 g), dels lättare (ca 0.15 g). För forskare som t ex Rasmusson och Lagerqvist har slutsatsen synt klar, särskilt i fråga om de åtta brakteatgrupper med bokstaven M som brukar hänföras till Magnus Ladulås. Var och en av de åtta myntorterna hade sin speciella myntbildsvariant. De fyra grupperna med större mynt (svealandspenningar, bl a bild 5 och 7) borde vara präglade i Nyköping, Örebro, Uppsala och Västerås och de fyra grupperna med mindre mynt (götalandspenningar, bl a bild 6 och 8) i

Skara, Söderköping, Skänninge och Jönköping. Vilken M-variant som hörde till vilken stad kunde man däremot inte säkert veta.

Örebrofynden ger en helt annan bild.

1. Under loppet av få decennier kunde minst tre olika mynttyper användas på samma myntort (bild 2, 4 och 7).
2. Både tunga svealandspenningar (bild 2 och 7) och lätta götalandspenningar (bild 4) kunde präglas på samma myntort.

Uppenbarligen har myntningen i Sverige under 1200-talet varit mindre statisk än vad man hittills trott. Kanske myntningen helt enkelt varit ambulerande i ett system med två parallellt präglade valörer. Växlingen av myntbilder skulle kunna vara mera kronologiskt än geografiskt betingad. Så t ex består de nyss omtalade 8 brakteatgrupperna med M, som tidigare fördelats på lika många myntorter, i själva verket av 4 par, vardera med samma M i större och mindre format. Bild 5 - 8 visar två sådana par. Varje par bör vara präglat samtidigt, och, enligt vad vi nu vet, eventuellt också på samma myntort.

Brita Malmer

Litteratur

- Rune Ekre, Myntningsfynd från Lödöse. Nordisk numismatisk årsskrift 1971.
- Lars O Lagerqvist, Svenska mynt under vikingatid och medeltid. Stockholm 1970.
- Brita Malmer, Örebro som myntort under 1200-talet. Myntkontakt 1978.
- Nils Ludvig Rasmusson, Nyköping som myntort under Knut Långes tid. Sörmlandsbygden 1962.
- Bengt Thordeman, Sveriges medeltidsmynt. Nordisk Kultur XXIX. Stockholm 1936.

HOW TO GET AN EXCAVATION FINISHED

OR

Night-thoughts after reading P. A. Barker, Techniques of Archaeological Excavation, (Batsford 1977)

No one is a greater admirer of Philip Barker's work than I am. But since few of us are going to live to be 200, as he clearly is, we need a textbook on how to dispose of a site fast, as an antidote to the increasing number of excavations which look as if the diggers were rehearsing for a slow-motion film. Until such a book appears, I offer a few pointers for those who like to see spoil-heaps grow visibly, day by day.

CONCEPTS

1. A layer is a load of dirt of no importance whatever until proved otherwise.
2. Excavation strategy is an expression of the director's interpretation.

EXCAVATION

3. If you can remove several layers at once, do so—it's much quicker.
4. Always overdig everything; under-digging is dangerous and misleading i.e. always take off at least 2 cm. of the layer below or the edge of a feature.
5. Dig sites photographically, not stratigraphically.
6. If you remove human skeletons fast enough, they look like animal bones and can be thrown away.
7. If a feature does not survive being forked over, it's not much of a feature—worry it away.
8. If in doubt, have it out.
9. If still in doubt, put it back.
10. If you still don't understand it, get rid of it fast before tedious discussion is generated.

11. Metalling is only metalling if it takes a pick to shift it, ditto a wall.
12. All ditches have straight 45° sides—you use a spade for this.

RECORDING

13. If a layer does not appear in a drawn section, and has no important finds in it, forget it.
14. Don't record anything unless it merits a sentence in the interim report.

FINDS

15. Soils are for scientists—to archaeologists they are different kinds of dirt.
16. Environmental evidence is terribly dreary (except at York).
17. Don't look for anything you can't see clearly with the naked eye.
18. If a find is not immediately identifiable and in good condition, throw it away; objects should be cleaned with a wire brush or dipped in acid—if they don't survive this, throw them away.

GENERAL

19. Tell Ed Harris it's only a game.
 20. Don't read Barker or Hirst—they'll only upset you.
- (If by chance you don't agree with these maxims, then Barker is the book for you!)

P. A. RAHTZ

Dessa rader handlar om intrycken från ett besök i juni 1979 på grävningar i York. Närmare preciserat rör det sig om den utgrävningsmetodik som York Archaeological Trust företräder, speciellt på den hårt PR-drivna Coppergateundersökningen. De kritiska synpunkter som här framförs får inte uppamma någon hurravadviärbarmentalitet i en svensk medeltidsarkeolog. Tvärtom torde självrannsakan vara på sin plats. Pålen finns i hög grad i vårt eget kött.

Det som säkert har slagit skandinaviska besökare i York är framför allt det tempo som undersökningarna bedrivs med. Åtminstone för en svensk medeltidsarkeolog förhoppningsvis van vid de krav på rationell och målinriktad undersökningsmetod, som den (hårda) ekonomiska verkligheten nödvändiggör vid stadsgrävningar, framstår Coppergategrävningen som lätt utopisk i sin uppläggning. Det är helt enkelt inte möjligt att tänka sig in i en situation där undersökningen av en yta på 1000 m² med ett kulturlagerdjup på ca 6 m skulle få löpa över en period på 6-8 år.

Men i York, där ekonomiska problem ständigt hotar undersökningarnas genomförande, kan man använda en metod, där kunniga grovarbetare, spadar och skottkärror eller kranar och baskar helt tycks lysa med sin frånvaro. Istället ligger arkeologerna med sina grävskedar och spannar i en intensiv undersökning av varje företeelse inom grävningssytan. Att dokumentationsresultatet i viss mening blir gott behöver inte betvivlas, men vad man inte tycks vil-

ja inse är att minst lika goda resultat kan uppnås med en probleminriktad rationell undersökningsmetod där grovgrävning med spade får spela en viktig roll.

En del av förklaringen kan utan tvekan sökas i det faktum att modern arkeologi inte är särskilt gammal i York; kontinuerlig professionell arkeologisk övervakning har bedrivits endast under något decennium. Det är med andra ord lätt att förstå varför ambitionsnivån är hög och varför kravet på minutiös dokumentation upplevs som en absolut nödvändighet. Den egentliga bevekelsegrunden är dock närmast av metodisk-ideologisk karaktär. Det är också här som frågan blir intressant, varför grävningar i York (och för den delen på andra håll i England) bedrivs med en sådan övertro på grävskedens vittnesbörd. Den springande punkten i York-metoden är den förmenta objektiviteten i undersökningsmetoden, som genom insamlandet av en oerhörd (och med stor sannolikhet oöverskådlig) mängd fakta skall leda till något som kallas "total recovery". Detta innebär att när en grävning väl är avslutad skall också all utvinnbar kunskap om grävningens objektet föreligga i dokumentationsmaterialet. Denna tanke framstår som uppenbart orimlig. Även York-arkeologer måste utelämnat massor av teoretiskt möjliga intressanta fakta i dokumentationsarbetet. I realiteten kan ju inte heller de till materialet ställda frågorna annat än i en begränsad mening besvaras i bearbetningssituationen. Total-recovery-idén kan betraktas som ett uttryck för den in absurdam drivna positivismen. - Detta

för att använda en av de senare årens mest negativt laddade termer i den vetenskapsteoretiska diskussionen. Oviljan mot tolkning (i York troligen lika med subjektivitet) och övergripande frågor upplevs som skrämmande; man får en vision av arkeologer hjälplöst förlorade i den labyrint som den egna dokumentationsmetoden gett upphov till. För att vara rejält provokativ, är det väl fråga om det inte med en sådan inställning vore lika bra att förflytta Coppergateundersökningens samtliga 6000 m³ jord till magasin för vidare studier.

Symptomatisk och i linje med Coppergateprojektet är den också "objektiva" bestämningen (för data givetvis) av keramikmaterialet som registreras efter ytfärg, brott-ytesfärg och glasyrtyper. Kvantifieringen sker genom vägning av de enskilda skärvorna. Även för den med begränsad kunskap om medeltida keramik torde det stå klart att en sådan metod kan leda till ett sannskyldigt sammelsurium, eftersom skärvor från ett och samma kärl kan hamna i många olika positioner. Det finns dock en växande medvetenhet om farorna med registreringsmetoden i York. Det visade sig också vid samtal med ansvarig personal, att man trots eller snarare på grund av den komplicerade metoden vid arbete med materialet än så länge måste falla tillbaka på den hävdvunna arbetsmetoden med olika "wares".

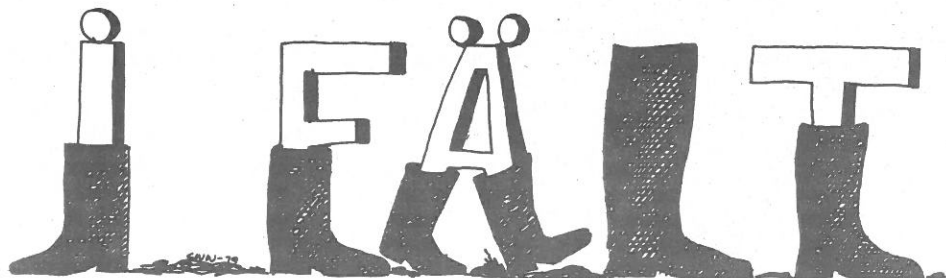
Generellt ingav dataregistreringsmetoden vid utgrävningen onda aningar. För att lyckas med databehandling krävs ju en hög kritisk medvetenhet om vad datorn egentligen kan uträtta för arkeologin samt klart definierade problemkomplex som leder

fram till funktionella program. Program av typen "först matar vi in allt vad vi kan tänka oss och sen ställer vi frågorna" har misslyckats tidigare. Det skall dock här understrykas att intrycken av datametoden i York inte bygger på verkligt ingående samtal med de inblandade.

En mycket intressant och sannolikt vägröjande del i Coppergateundersökningen är satsningen på biologiska undersökningar av kulturlagren. Dessa bedrivs vid en avdelning på universitetet i Heslington strax utanför York, kallad Environmental Archaeology Department. Här försöker man skaffa sig ett grepp om den ekologiska helheten genom studier av flora och fauna. Till exempel kan man artbestämma de myriader av skalbaggsrester som ett kulturlagerprov innehåller. Förekomsten av olika skalbaggar har en hel del att säga om olika miljöbetingelser. Av djurben undersöks för närvarande endast den vilda faunan, över-slagsberäkningar har i York visat att en bearbetning av tamdjursmaterialet redan i nuläget skulle kräva en man i 36 år. Det som imponerar mest i Heslington är den resursmässigt rejäla satsningen på ekologiska undersökningar. I Sverige får arkeologin i allmänhet nöja sig med rent marginella insatser på detta område.

Medan gräset gror dör kon. Vid Coppergate lider man risken att inte kunna finansiera undersökningen av resterande 3 m kulturlager med anglo-saxiskt och romerskt innehåll. Men gräset gror, stora delar av de blottade vikingatida kulturlagren grönskar medan grävsked, kolskoffa och spann används i ett försök på "total recovery".

Claes Wahlöö

ETT FLEXIBELT RUTSYSTEM

Sedan 1976 har flera dataregistreringsförsök genomförts på Kulturen. Försöken har fört med sig en behövlig översyn av invanda registreringsprinciper, bl a sättet att beteckna fyndrutor.

I Lund har sedan 1960-talet använts ett otympligt system med rader av rutor (s k "bänkar) och en särskild rutnumrering av alla rutor om 1x1 m. Systemet gör det möjligt att variera rutornas storlek från 1x1 m och uppåt, men jämförelser mellan fynd och anläggningar kräver onödiga översättningar från rutnummer till koordinatuppgifter. Dessutom får den normala grävningsrutan om 2x2 m en alldeles för lång bestämning, med alla de däri ingående fyra mindre rutornas nummer.

Problemet är alltså att få kortast möjliga rutbestämning, kopplad till det övriga koordinatsystemet, men med möjligheter att variera rutstorleken.

Det ofta använda sättet att beteckna en ruta med koordinaterna för något av hörnen (vanligtvis hörnet närmast origo) visade sig inte heller lämpligt. För att kunna variera rutstorleken krävs en beteckning för varje ruta om 1x1 m, vilket ger samma onödiga fyrfaldiga bestämning av "normalrutan" om 2x2 m.

Lösningen på problemet tycks vara att ange en ruta med koordinaterna för mittpunkten. I likhet med "hörn"-systemet kopplas

då rutbeteckningen direkt till koordinatsystemet. Dessutom blir det en kort och enkel beteckning för såväl stora som små rutor, eftersom deras mittpunkter aldrig sammanfaller. "Normalrutans" mittpunkt befinner sig alltid på hela ojämna metrar. De mindre rutorna om 1x1 m får med nödvändighet sina mittpunkter på halvmetrar. Eventuellt mindre rutor om 50x50 cm skulle få två decimaler i sina bestämningar (0,25 eller 0,75 osv). Med detta system kan man alltså kombinera en kort rutbeteckning med möjligheten att variera rutornas storlek allt efter behov. Dessutom kommer själva beteckningen att ange rutan storlek. - Enda tillägget som behövs är att "in situ"-beteckna exakt inmätta föremål, för att inte förväxla dem med övriga rutbestämda fynd. Det finns ju alltid en liten risk att exakt lägesbestämda fynd råkar befinna sig i mittpunkten av någon ruta!

Det här presenterade rutsystemet kan sägas vara en biprodukt av själva dataregistreringsförsöken. Ännu har ingen undersökning med det nya rutsystemet dataregistrerats. Däremot har de nya beteckningarna använts med gott resultat vid två mindre grävningar, som bearbetats på traditionellt vis. Förhoppningsvis är det alltså ett användbart system även för den icke-datatekniskt intresserade!

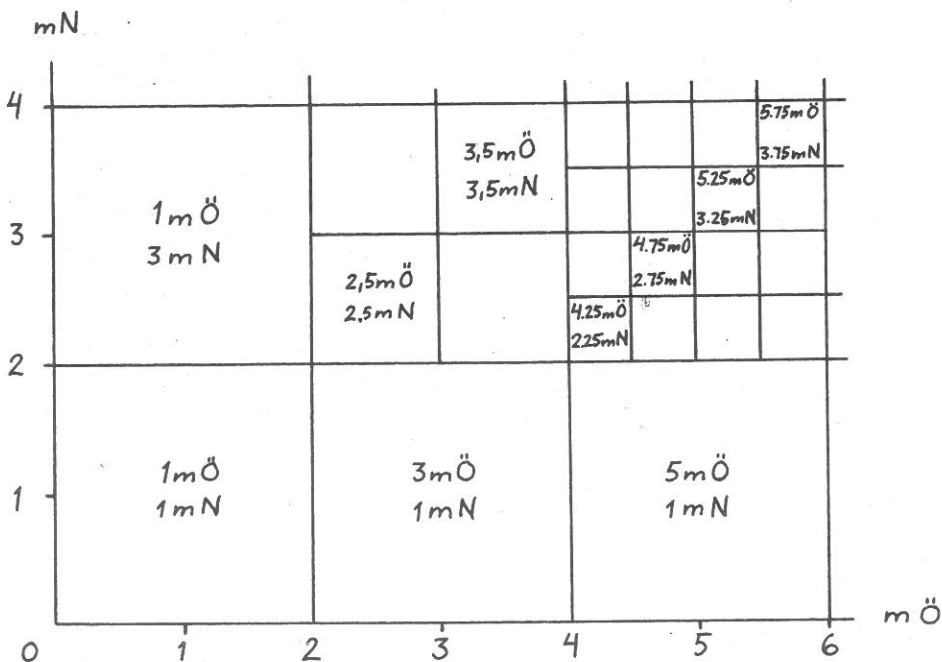
Litteratur

K. Bergman - I. Billberg, 1978. Databearbetning av metallverkstäder. Ett försök

att tillämpa databearbetning av medeltida metallhantverk på PK-bankens tomt, S:t Clemens 8. Lund (Seminarieuppsats).

H.C. Hansson - B. Magnusson, 1976. DIG-IT', Program för interaktiv grafisk bearbetning av arkeologiska fynddata (Examensarbete).

B. Magnusson - H.C. Hansson, 1976. Datateknik i arkeologins tjänst? (Uppgrävt förflutet för PK-banken i Lund, Archaeologica Lundensia VII). Lund.

Exempel på beteckning och kombination av rutor. Observera att i Lund används väderstrecken N, S, Ö, V, i stället för x- och y-axlar, vilka erfarenhetsmässigt visat sig ställa till förvirring.

Anders Andréén

LITTERATUR

BRYT "AGRARKRISEN" INOM ARKEOLOGIN!

Medeltidsarkeologi - stadsarkeologi, begreppen har nästan blivit synonyma idag. Medeltidsarkeologer gräver i städer och forskar kring städer. Det handlar bara om städer; landsbygden har fått ligga i dvala alltför länge. Det existerar i Sverige knappast någon mera avancerad forskning kring landsbygden och den agrara produktionen. Norrland och Malmöområdet torde vara tämligen ensamma om att kunna uppvisa arkeologiskt material från denna del av samhället.

Det är problematiken kring landsbygden som kommer att bli framtidens intresseområde, eftersom det är de ekonomiska och sociala förändringarna på landsbygden, som är av betydelse för ett samhälles struktur och inte minst för de delar av samhället, som inte direkt är knutna till livsmedelsproduktionen såsom de tidiga stadsbildningarna. Det är kring dessa aspekter framtidens historiska arkeologer bör välja sin forskningsinriktning: än är det inte försent. "Det är en av de större skandalerna i nordisk arkeologi, att vikingarnas agrara aktiviteter i hemlandet inte blivit undersökta med den grundlighet de förtjänar." (D. M. Wilson. Vikingarna i väst: de ekonomiska aspekternas arkeologiska grundval. Bygd och Viking. Göteborgs ark. museum. 1974-1978.)

För att stimulera till en förändring av nuvarande situation kommer för problemområdet aktuell och väsentlig litteratur att presenteras regelbundet i denna tidskrift.

Aina Mandahl

DESERTED MEDIEVAL VILLAGES, M. Beresford & J.G. Hurst. 1971

Bokens första del innehåller en översikt över den historiska forskningen kring problemen med ödeläggelsen av medeltida bybebyggelse i England. J.G. Hurst redogör i bokens andra häft för den arkeologiska forskningen kring samma ämne. Dessutom innehåller boken en lista på samtliga fram till 1968, grävda lokaliteter, samt en lista på alla kända ödelagda medeltida bebyggelser i England; uppställda landskapsvis i bokstavsordning med koordinatangivelse för varje lokal.

MEDIEVAL SETTLEMENT: Continuity and Change. Ed. Ph.H. Sawyer. 1976

Boken är ett resultat av ett colloquium hållet i Leeds 1974. Den ger en god inblick i den medeltida byforskningens nuläge. Tyngdpunkten är lagd på England men man får också inblick i forskningsläget i Polen, Tyskland och Danmark, vilket ger goda möjligheter för läsaren att studera likheter resp olikheter i materia-len.

FIELDS IN THE ENGLISH LANDSCAPE. Christopher Taylor. 1975

Detta är en intressant liten bok, som innehåller en redovisning och analys av fossila formler i landskapet från förhistorisk tid fram till våra dagar. De fysiska lämningar vi återfinner i landskapet ger oss möjlighet att rekonstruera den agrara verksamheten inom ett område.

STADGAR FÖR MEDELTIDSARKEOLOGISKA FÖRENINGEN

1. Medeltidsarkeologiska föreningen är en ideell förening vars syfte skall vara att utge Medeltidsarkeologisk tidskrift (META) och stimulera den medeltidsarkeologiska forskningen.
2. Medlem erhåller avgiftsfritt tidskriften META.
3. Styrelsen skall omfatta 5 personer, som fördelar arbetet mellan sig. 1 medlem utses till sammankallande.
4. Styrelsen skall ingå i tidskriften META:s redaktion.
5. Rätt att teckna föreningen äger styrelsemedlemmarna var för sig.
6. Årsmöte med val av styrelse och revisor skall äga rum senast den siste februari varje år.

Medlemsanmälan med medlemsavgift (för 1979 kr 15:-) sänds till Lars Redin, Lunds Universitets Historiska Museum, Krafts torg 1, 223 50 LUND (046-12 41 00-364, 369).
Manuskript för publicering i tidskriften sänds till samma adress.